

СЗ РФ. 1005. № 48. Ст. 4557; Закон Республіки Молдова від 24 лютого 1993 р. “Про порядок вирішення колективних трудових спорів” (із змінами і доп. від 26 березня 1996 р.) // Монитор Парламенту Республіка Молдова. – 1993. – № 4. – Ст. 91; 1996. – № 40-41. – Ст. 367; Закон Республіки Казахстан від 8 липня 1996 р. “Про колективні трудові спори і страйки” // Ведомости Парламенту Республіки Казахстан. – 1996. – №13. – Ст. 264; у Республіці Узбекистан порядок вирішення колективних трудових спорів закріплений у ст. 281 Трудового кодексу від 21 грудня 1995 р.; трудові кодекси Республіки Таджикистан від 15 травня 1997 р., Киргизстан від 18 вересня 1997 р., Беларусь від 26 липня 1999 р. містять окремі розділи щодо вирішення колективних трудових спорів (конфліктів). У країнах Центральної і Східної Європи відповідні акти були прийняті на початку 90-х років: у Польщі в 1991 р. – Закон про порядок вирішення колективних трудових конфліктів; Болгарії – Закон про врегулювання колективних трудових спорів 1990 р.; в Угорщині – Закон про страйки 1989 р. 3. Трудовое право России: Учеб. пособие / Под ред. В.Н.Толкуновой. – М.: Юристъ, 1995. – С. 385. 4. Е.М. Аكوпова, С.Н. Еремина. Договори о труде. – Ростов-на-Дону: Изд-во Феникс, 1995. – С. 207. 5. Скобелкин В.Н. Юридические гарантии трудовых прав рабочих и служащих. – М.: Юрид. лит., 1969. – С. 169-170. 6. Українець С. Соціальне партнерство в Україні: перспективи законодавчого регулювання // Україна: аспекти праці. – 1998. – №2. – С. 24. 7. Джузеппе Касале. Врегулювання трудових конфліктів в країнах Центральної та Східної Європи / Міжнародне Бюро Праці, Бюро МБП для країн Центральної та Східної Європи. – Будапешт, 1998. 8. Бандурка А.М., Друзь В.А. Конфликтология. – Харьков: Ун-т ВД Украины, 1997. – 335 с.; Основы конфликтологии. – М.: Юристъ, 1997. – 200 с.; Анцупов А.Я., Шипилов А.И. Конфликтология: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 551 с. та ін. 9. Киселев И.Я. Цит.раб. – С. 265. 10. Там само. – С. 252. 11. Новое рабочее и профсоюзное движение. – М., 1994. – №2. – С. 34-35, 83. 12. Коваленко В.П. Бар'єри законодавства // Профспілки України. – 2000. – №1. – С. 60-62. 13. Соціально-трудові відносини: динаміка розвитку // Профспілки України. – 2000. – №2. – С. 61. 14. Жернаков В. Соціально-трудові відносини: поняття, суб'єкти, правове регулювання // Право України. – 1999. – №10. – С. 41.

Надійшла до редколегії 21.10.2000

*С.В. Попов, заст. начальника
Кримського факультету Ун-ту внутр. справ зі служби –
нач. відділення з організації служби*

Юридична природа, особливості та поняття службової дисципліни в діяльності ОВС

Юридична природа службової дисципліни, як сукупності підпорядкованих чіткому й свідомому виконанню нормативно-правових приписів, багато в чому обумовлюється низкою своєрідних для органів си-

стеми міністерства внутрішніх справ особливостей. Характер і специфіка цих особливостей зумовленій, насамперед, правовим статусом працівників ОВС та соціальною сутністю функціонування цих органів не тільки як більш важливої складової національної правоохоронної системи, але й невід'ємного структурного елементу механізму державного апарату.

Органи внутрішніх справ України складають таку підсистему державної виконавчої влади, осередком якої здійснюються правоохоронні функції та форми діяльності держави. Головним призначенням правоохоронних органів виступає діяльність, яка здійснюється “спеціально уповноваженими органами шляхом застосування юридичних заходів впливу відповідно до закону та при неухильному дотриманні встановленого ним порядку” [1, с. 125]. Відносно підрозділів системи МВС така діяльність, як засіб досягнення ідеальної моделі, тобто цілі, насамперед спрямована на “забезпечення громадського порядку на всіх територіях держави” [2, с. 83], що й передбачає виконання єдиного комплексу функцій як “взаємопов’язаних напрямків дій” [3, с. 4].

Функції органів внутрішніх справ поділяються на дві взаємообумовлені групи. До першої належать основні: захист прав, свобод, законних інтересів громадян; забезпечення охорони громадського порядку; боротьба з порушеннями громадського порядку; забезпечення дорожнього руху; захист власності від злочинних посягань; виконання адміністративних стягнень; забезпечення пожежної безпеки. До цієї групи основних напрямків специфічної діяльності органів внутрішніх справ Закон України “Про міліцію” також відносить участь структурних підрозділів у наданні соціальної і правової допомоги громадянам та сприяння в межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, установам і організаціям у виконанні покладених на них обов’язків [4, ст. 20].

Друга група функцій системи органів Міністерств внутрішніх справ обіймає напрямки забезпечуючого характеру. Їх можливо умовно віднести до ресурсних та управлінських. Подібно основним, вони багатогранні та різнохарактерні. Однак їх природа пов’язана не із зовнішнім соціальним замовленням, а з внутрішніми потребами процесів функціонування. Якщо основні функції органів внутрішніх справ “спрямовані на забезпечення їх зовнішньої діяльності..., то функції забезпечуючі мають внутрішній характер” [5, с. 63].

Загалом усю сукупність забезпечувально-ресурсних функцій ОВС необхідно поділити за видами ресурсів, які мають у розпорядженні органи системи Міністерства внутрішніх справ України. Це робота з особовим складом; фінансове, технічне, матеріально-господарче забезпечення; інформаційно-управлінські процеси тощо. Ресурсні функції забезпечуючого характеру виконують відділи кадрів, господарські підрозділи, фінансово-економічні структури, бухгалтерії, секретаріати, автогоспо-

дарства, медичні частини, технічні та ремонтні відділення. До забезпечувально-управлінських функцій слід віднести прогнозування, планування, організацію, аналіз, регулювання і контроль.

Не всі управлінські функції здійснюються однаково. Одним з них притаманний владно-розпорядчий характер, іншим – рекомендаційний, технічний. У зв'язку з цим треба виокремити функції керівництва, яким властивий владно-розпорядчий характер та технологічні або штабні. До функцій керівництва відносяться цілепокладання, виявлення раціональних способів вирішення завдань, координація діяльності, виховання, стимулювання і контроль. У свою чергу штабна діяльність має свої напрямки: інформаційно-аналітична робота; підготовка проектів управлінських рішень; організація взаємодії з іншими працівниками, підрозділами, органами; вивчення, узагальнення, поширення передового досвіду та наукових досягнень; здійснення нагляду за діяльністю служб; практична допомога конкретним органам внутрішніх справ.

Поряд з правоохоронною сутністю служб та підрозділів внутрішніх справ України, їх функціональними особливостями, особливий характер службової дисципліни в даній системі органів визначається також правовим статусом їх особового складу. Працівники ОВС за своїм статусом є державними службовцями, оскільки вони: а) вступають у правові відносини, які впливають зі змісту їх службових повноважень не лише в середині свого апарату, свого органу чи підрозділу, але й зовні, тобто взаємодіють по службі з громадянами, іншими державними і недержавними органами; б) виступаючи в означених відносинах від імені держави, самі безпосередньо можуть застосовувати заходи, необхідні для виконання законних вимог; в) можуть використовувати заходи примусового характеру.

Як державні службовці працівники органів системи МВС здійснюють свою трудову діяльність осередком інституту державної служби. Разом з тим, державний службовець органів та підрозділів внутрішніх справ не просто управлінський працівник або працівник апарату управління, він виступає в якості особи “яка займає визначену законодавством соціальну та державно-правову позицію і тому характеризується спеціальним правовим статусом” [6, с. 16]. Державні службовці органів внутрішніх справ – суб'єкти державного управління суспільними процесами та явищами. Вони наділяються державно-владними повноваженнями і здатні проводити в дію механізм державного примусу. Владна природа службових повноважень забезпечує реальну і необхідну можливість для даної категорії державних службовців впливати на суб'єктів суспільних відносин для досягнення соціально-корисного результату, забезпечує обов'язковість їх підпорядкування законним вимогам і розпорядженням.

Специфіка функціонування підрозділів внутрішніх справ, правового статусу осіб рядового і начальницького складу в ракурсі службової

дисципліни полягає у тому, що як функціонування системи органі, так і правовий статус особового складу (права, обов'язки, повноваження, відповідальність, обмеження) регулюються не тільки загальними нормами адміністративного та трудового права, але і спеціальними нормативно-правовими актами у сфері державної служби і внутрішніх справ. Визначальними правовими документами в цих сферах відносно службової дисципліни державних службовців ОВС України необхідно вважати Закон України "Про державну службу" [7, ст. 490], Закон України "Про міліцію" [4, ст. 20], Закон України "Про державну таємницю" [8, ст. 93], Закон України "Про оперативно-розшукову діяльність" [9, ст. 303], Положення про проходження служби рядовим та начальницьким складом органів внутрішніх справ України [10], Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ [11] та ін.

Найважливішою складовою правового статусу працівників органів системи Міністерства внутрішніх справ виступає юридичний взаємозв'язок їх прав та обов'язків. Свідоме відношення до службових обов'язків, додержання усіх обмежень по службі – основний зміст службової дисципліни в ОВС України. Особи рядового і начальницького складу зобов'язані виконувати правові вимоги, які стосуються встановленого порядку в органах та підрозділах внутрішніх справ. Для реалізації системи прав і обов'язків кожному співробітнику надається певна самостійність для прийняття рішення відповідно до його компетенції.

Реалізація особовим складом своїх прав і виконання комплексу обов'язків щодо їхньої службової діяльності забезпечується нормами як адміністративного, так і трудового права. Цим пояснюється той факт, що правові норми, регулюючи дисципліну праці, одночасно впорядковують поведінку працівників органів внутрішніх справ в процесі здійснення ними службових повноважень, тобто службову дисципліну. З огляду на означене можна констатувати, що дисципліна державних службовців органів системи МВС виступає різновидом службової дисципліни. Вони співвідносяться між собою як особливе й загальне.

Вищенаведені аспекти функціонування ОВС і правового статусу їх особового складу, які в кінцевому рахунку визначають юридичну природу та особливості службової дисципліни в діяльності органів системи Міністерства внутрішніх справ України, дозволяють окреслити наступні методично й практично важливі висновки. По-перше, в системі суспільних відносин службова дисципліна працівників органів внутрішніх справ займає особливе місце. Вона введена з метою підвищення відповідальності осіб рядового і начальницького складу, а тому характеризується високою динамічністю та міцністю зв'язків.

По-друге, у зв'язку з характером виконуваних органами і підрозділами внутрішніх справ завдань, специфікою їх правового положення та правового положення осіб рядового та начальницького складу дисципліна в цих органах має низку особливостей. Особливості службової дис-

дисципліні органів системи МВС вимагають від усіх співробітників високої дисциплінованості, упорядкованості, свідомості, точності, організованості, мужності і самовідваги під час виконання службових обов'язків.

По-третє, працівники ОВС виконують вимоги службової дисципліни у межах чітко визначеного правового поля, яке являє собою сукупність правових норм, що регулюють поведінку особового складу служб та підрозділів у процесі виконання ними завдань по охороні громадського порядку. В сукупність норм, регламентуючих службову дисципліну державних службовців органів системи Міністерства внутрішніх справ України необхідно віднести норми, пов'язані з встановленням для них загальних та спеціальних норм, обов'язків і обмежень, норми, які визначають методи забезпечення даного різновиду дисципліни, а також окреслюють заходи стимулювання співробітників, впливу за порушення вимог дисципліни та порядок їх застосування.

По-четверте, службову дисципліну в діяльності органів внутрішніх справ необхідно розглядати в суб'єктивному і об'єктивному аспектах. У суб'єктивному сенсі службову дисципліну осіб рядового і начальницького складу треба розуміти як встановлений правовими нормами порядок здійснення ними функціональних прав і обов'язків, а також застосування до них заходів заохочення за взірцеве виконання і притягнення до відповідальності за невиконання обов'язків та обмежень. У суб'єктивному сенсі службова дисципліна виражається у фактичній поведінці працівників і полягає в оцінці рівня додержання нормативних приписів. Іншими словами, службова дисципліна співробітників ОВС у суб'єктивному сенсі виражається у відповідності чи невідповідності їх поведінки встановленим правовим вимогам.

По-п'яте, зміст службової дисципліни в органах системи МВС безпосередньо пов'язаний з поняттям державної служби, оскільки виконання службових (посадових) обов'язків власне і визначає її сутність. Зв'язок державної служби та службової дисципліни, як в об'єктивному, так і суб'єктивному сенсі, найбільш виявляється через обов'язки і права, якими наділяється конкретний співробітник. Сукупність цих прав і обов'язків складає правовий статус державного службовця підрозділів внутрішніх справ, а їх чітке й своєчасне виконання визначає зміст службової дисципліни.

По-шосте, службова дисципліна в органах внутрішніх справ України базується на принципі єдиноначальності. Єдиноначальність в даній системі органів виражається в тому, що в одній особі повновладного керівника сконцентровані майже всі функції управління. Він виступає повновладним організатором підбору, розстановки й виховання кадрів, несе персональну відповідальність за стан дисципліни та законності у діяльності підпорядкованого органу чи підрозділу.

По-сьоме, специфічною ознакою службової дисципліни в органах

системи МВС України є вимога неухильного додержання правил військової ввічливості, суворого додержання встановленої форми одягу та віддання честі.

Зроблені щодо юридичної природи та особливостей службової дисципліни в органах внутрішніх справ висновки дозволяють визначити дефініцію цього соціально-юридичного явища, як свідомий і внутрішньо сприймаємий працівниками органів системи МВС, правовий режим проходження державної служби, який безпосередньо полягає в правильній реалізації наданих прав, точному виконанні покладених обов'язків, а також неухильному додержанні нормативно встановлених загальних і спеціальних обмежень.

Список літератури:

1. Правоохранительные органы в СССР / Под ред. К.Ф. Гуценко. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – 278 с.
2. Бандурка О.М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення. – Харків: Основа, 1996. – 398 с.
3. Переводчиков О.В., Сухарев В.Ф. Цели, задачи и функции органов внутренних дел. – М.: Академия МВД СССР, 1989. – 17 с.
4. Закон України “Про міліцію” від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
5. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України: Підручник. – Харків: Вид-во Університету внутрішніх справ, 1998. – 480 с.
6. Щербина В.И. Дисциплинарная ответственность государственных служащих органов внутренних дел: Дис... канд. юрид. наук. – Харків, 1998. – 174 с.
7. Закон України “Про державну службу” від 16 грудня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490.
8. Закон України “Про державну таємницю” // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.
9. Закон України “Про оперативно-розшукову діяльність” // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
10. Положення про проходження служби рядовим та начальницьким складом органів внутрішніх справ України, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 1991 року // Збірник нормативних актів України з питань правопорядку. – Київ, 1993.
11. Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 7.

Надійшла до редколегії 19.05.2000